

PARTİ YASAKLAMASI REJİMİNDE AZINLIKLAR PROBLEMİ:TÜRK ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI ÜZERİNE BİR NOT

Yrd.Doç.Dr.Naz ÇAVUŞOĞLU*

Bu çalışmada; Türk Anayasa Mahkemesi parti kapatma kararlarının konularına göre dökümü verildikten sonra, Mahkeme'nin azınlıklar konusuna nasıl yaklaştığı üzerinde durulmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin parti yasaklaması ile ilgili kararlarında Avrupa hukukuna yapmış olduğu yollamalar dikkate alınarak, III.Bölüm'de, Avrupa kamu düzeninin standartlarını şekillendiren AGİK ve Avrupa Konseyi belgelerinde azınlıklar yeni anlayışının çerçevesi verilmektedir. Son olarak da, İHAK'nun TBKP ve SP ile ilgili ön kararından söz edilmiştir.

I.Anayasa Mahkemesi Parti kapatma kararları dökümü

1. Türk anayasa sisteminde siyasi partilerin yasaklanması anayasal rejimi 1961 Anayasası ile getirilmiş, uygulama yasası 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu 1965'de yürürlüğe girmiştir¹. 1982 Anayasası ve 22 Nisan 1983'de kabul edilen 2820 sayılı Partiler Kanunu bu yasaklama rejiminin ana hatlarını korumaktadır².

* I.Ü. S.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

¹ Bk.1961 AY m.57;648 sayılı SPK'nun "Parti Yasaklamaları"nı düzenleyen Dördüncü Kısım (m.83-107). Server Tanilli, *Türk Anayasaları ve ilgili Mevzuat*, Fakülteiler Matbaası, İstanbul, 1980.

² Bk. 1982 AY m. 68-69;2820 sayılı SPK'nun "Siyasi Partilerle İlgili Yasakları"ı düzenleyen Dördüncü Kısım (m.78-97). Ayrıca bk. "Siyasi Partilerin Kapatılması" başlıklı Beşinci Kısım. Süheyl Batum, Necmi Yüzbaşıoğlu, *Anayasa Hukukunun Temel Metinleri*, Beta, İstanbul, 1993.

Parti yasaklaması rejiminin tartışma konularından biri, her iki dönemde de Siyasi Parti Kanunlarının, Anayasalarda düzenlenen parti yasaklaması hükümlerini genişlettiği iddiasıdır. Ancak Anayasa Mahkemesi 1961 AY'sı döneminde verdiği 1971/3 karar sayılı Kararında 648 sayılı SPK'nun ilgili düzenlemelerini Anayasa'ya aykırı bulmamıştır (Bk.TİP Kararı, AMKD Sayı:9,s.105 vd.). Mahkeme, parti kapatma kararlarında, Anayasa'ya Başlangıç'ından çıkardığı ilkeleri de kullanarak, parti yasaklaması rejimini içtihadı

2. 1961 ve 1982 Anayasalarının uygulandığı dönemlerde, bugüne kadar, Anayasa Mahkemesi'nde 24 parti kapatma davası açılmıştır³. Bu davalardan 8'i red kararı ile sonuçlanmış⁴; söz konusu partilerin 5'i Anayasa Mahkemesi'nin verdiği ihtar kararının

bukuk açısından da genişletmektedir. (Bk.Huzur Partisi Kararı, E.1983/2 (Parti Kapatma), K.1983/2, AMKD Sayı:20, s.359-364).

Konunun 1982 AY açısından farklı boyutu, 2820 sayılı SPK'nun Anayasa'nun Geçici 15. maddesi kapsamında olmasıdır. Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre, SPK'nun ilgili kuralları Geçici 15. madde nedeniyle Anayasa'ya uygunluk denetimine konu olamaz ve bu kuralların ihmal edilmeleri de olanaksızdır (Bk. Demokrasi Partisi (DEP) Kararı, E.1993/3 (Parti Kapatma), K.1994/2, RG: 30.6.1994,21976 (mükerrer), s.90-92).

³1982 AY m. 69/6 uyarınca "Siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince karara bağlanır".

2820 sayılı SPK'nun 100. maddesine göre; siyasi partilerle ilgili yasaklara aykırılık halinde Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından partinin kapatılması davasının açılması resen, Bakanlar Kurulu kararı üzerine Adalet Bakanının istemiyle ya da bir siyasi partinin istemi üzerine olur. İstemde bulunabilecek parti ve istem kararının alınması 100. maddenin 2.fıkrasında düzenlenmiştir.

Siyasi partilerin kapatılması ile ilgili istemlerin Cumhuriyet Başsavcılığı'nca reddi halinde yapılan itirazlar, Yargıtay Ceza Daireleri başkanlarından kurulu (m.99) "Siyasi Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu"na ivedilikle en geç otuz gün içinde incelenir. İtirazın haklı görülmesi halinde, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesi'nde dava açmakla yükümlüdür.

Madde 100'ün son fıkrası, Adalet Bakanı'nun ya da bir siyasi partinin, "milletvekili genel seçimiyle, bu seçimin yenilenmesine veya milletvekili ara seçimlerine dair verilen kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten başlayarak oy verme gününün ertesi gününe kadar geçecek süre içinde" Cumhuriyet Başsavcılığına dava açma isteminde bulunamayacağını hükme bağlamaktadır.

⁴ Yüce Görev Partisi, E.1983/1 (Parti Kapatma), K.1983/1, RG: 23 Haziran 1984,18440;

Bizim Parti, E.1983/3 (Parti Kapatma), K.1983/3, RG:25 Eylül 1984, 18526;

Muhafazakar Parti, E.1983/4 (Parti Kapatma), K.1983/4, RG: 21 Ekim 1984,18552;

Yeni Düzen Partisi, E.1983/5 (Parti Kapatma), K.1983/5, RG:21 Ekim 1984, 18552;

Doğru Yol Partisi, E.1984/1 (Parti Kapatma), K.1984/1, RG:14 Şubat 1985, 18666;

Sosyalist Parti, E.1988/2 (Parti Kapatma), K.1988/1, RG:16 Mayıs 1989, 20167;

Bayrak Partisi, E.1988/1 (Parti Kapatma), K.1989/1, RG: 22 Haziran 1989, 20203;

Milliyetçi Çalışma Partisi, E. 1991/1, (Parti Kapatma), K.1991/3, RG: 21 Mart 1992, 21178.

gereği yerine getirilmediği için⁵; 1'i 2533 sayılı Kanun gereğince kapatılmış bir siyasi partinin adını ve amblemini kullandığı ve kapatılan bir partinin devamı olduğunu beyan ve iddia ettiği için⁶; 2'si laiklik ilkesine aykırılık⁷; 8'i ise devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesi ile azınlık yaratma yasasına aykırılık⁸ gerekçesiyle kapatılmıştır.

3. Bu döküme göre, Anayasa Mahkemesi siyasi parti kapatma kararlarının yarısında kullanılan yasaklama gerekçesi, "azınlıklar" konusunu, siyasi partiler yasaklama rejiminin zorlu problemi haline getirmektedir.

⁵ İşçi-Çiftçi Partisi, E. 1968/31, K.1968/44, RG:30 Aralık 1968, 13088;

İleri Ülkü Partisi, E.1971/2 (Parti Kapatma), K.1971/2, RG:6 Ocak 1972, 14064;

Büyük Anadolu Partisi, E. 1972/1 (Parti Kapatma), K.1972/1, RG:28 Mart 1973, 14490;

Yeşiller Partisi, E.1993/1 (Parti Kapatma), K.1993/2, RG: 14 Şubat 1994, 21849;

Demokrat Parti, E.1994/1 (Parti Kapatma), K.1994/3, Karar Tarihi: 13 Eylül 1994 (Henüz yayımlanmadı),

⁶ Cumhuriyet Halk Partisi, E.1990/2 (Parti Kapatma), K.1991/2, RG:24 Nisan 1992, 21208.

16.10.1981 tarih ve 2533 sayılı Kanunun, 12 Eylül 1980 günü faaliyetleri durdurulan partileri topluca feshetmiştir. 19.6.1992 tarih ve 3821 sayılı Kanun, 2533 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmış; 2820 sayılı SPK'nun ilgili 96.maddesinin birinci ve ikinci fıkralarını değiştirmiştir.

⁷ Milli Nizam Partisi, E.1971/1 (Parti Kapatma), K.1971/1, RG: 14 Ocak 1972, 14072;

Huzur Partisi, E.1983/2 (Parti Kapatma), K.1983/2, RG:15 Ekim 1984, 18546.

⁸ Türkiye İşçi Partisi, E.1971/3 (Parti Kapatma), K.1971/3, RG:6 Ocak 1972, 14064;

Türkiye Emekçi Partisi, E.1979/1 (Parti Kapatma), K.1980/1, RG:26 Temmuz 1980, 17059;

Türkiye Birleşik Komünist Partisi, E.1990/1 (Parti Kapatma), K.1991/1, RG:28 Ocak 1992, 21125;

Sosyalist Parti, E.1991/2 (Parti Kapatma), K.1992/1, RG:25 Ekim 1992, 21386;

Halkın Emek Partisi, E.1992/1 (Parti Kapatma), K.1993/1, RG:18 Ağustos 1993, 21672;

Özgürlük ve Demokrasi Partisi, E.1993/1 (Parti Kapatma), K.1993/2, RG:14 Şubat 1994, 21849;

Sosyalist Türkiye Partisi, E.1993/3 (Parti Kapatma), K.1993/3, RG:9 Ağustos 1994, 22016;

Demokrasi Partisi, E.1993/3 (Parti Kapatma), K.1994/2, RG: 30 Haziran 1994, 21976 (mükerrer)

Türkiye Birleşik Komünist Partisi adında "komünist" sözcüğünü kullandığı için SPK m.96/3'e aykırılık; Özgürlük ve Demokrasi Partisi ise "Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması" başlıklı SPK m.89'a aykırılık gerekçesiyle de kapatılmıştır.

II. Anayasa Mahkemesi kararlarında "azınlıklar" problemi

4. 1961 Anayasası döneminde belirtilen gerekçe ile açılan iki parti kapatma davasında; TİP davasının konusunu partinin IV.Büyük Kongre (1970) kararı, TEP davasının konusunu ise parti programı oluşturur. 1982 Anayasası döneminde açılan davalarda TBKP davasının konusu parti tüzük ve programı⁹; ÖZDEP ve STP davalarının konusu parti programı; SP davasının konusu parti yayınları ve parti genel başkanının konuşmalarıdır¹⁰. HEP davasında parti eski genel başkanları, eski genel başkanvekili ve genel sekreterin konuşmaları, gazete açıklamaları; DEP davasında ise genel başkanın Bonn ve Erbil konuşmaları ile parti merkez yürütme kurulunun "Demokrasi Partisi'nin Barış Çağrısıdır" başlıklı bildirisini kapatma davasının konusu olmuştur.¹¹

5. Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihadı, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde ırk ve dil farklılığına dayanan azınlıkların tanınmasının ve Kürk halkının (ulusunun) kendi kaderini tayin etme hakkının ileri sürülmesinin "bölünmez bütünlük" ilkesine aykırılığı üzerine kuruludur. Mahkeme Lozan Barış Antlaşması ile kabul edilenler dışında¹² Türkiye'de azınlıklar olmadığını karara bağlamakta; tarihi-siyasi gerekçeler ışığında millet (ulus), halk, Atatürk milliyetçiliği, vatandaşlık kavramlarının tanımını vermektedir. TİP ve TEP'in kapatılmaları kararlarındaki temel yaklaşımın sürdürüldüğü son dönem kararlarda, Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu ile birlikte Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası hukuk belgelerine de destek ölçü-norm olarak yollama yapılmış, özellikle İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını yasaklayan 17.maddesi vurgulanmıştır. Anayasa Mahkemesi ÖZDEP kararında da, kapatılan partilerin Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararından önce parti üyeliğinden ayrılan yönetici ya da kurucularca, farklı adlarla yeniden kurulmasını

⁹ Bk.SPK m.101 (a).

¹⁰ Bk.SPK m.101 (b) ve (c). Parti genel başkanının dava konusu konuşmaları arasında 1991 genel seçimleri öncesi televizyonda yapılan 11 Ekim (açık oturum) ve 13 Ekim 1991 tarihli konuşmalar da yer almaktadır

¹¹ Bk.SPK m.101 (b).

¹² Anayasa Mahkemesi'nin Lozan Barış Antlaşması dışında azınlıklara ilişkin kabul ettiği tek belge "Türkiye ve Bulgaristan arasındaki Dostluk Antlaşması"dır.

"Lozan Barış Antlaşması"yla 18 Ekim 1925 günlü "Türkiye ve Bulgaristan arasındaki Dostluk Antlaşması"nda sayılanlar dışında Türkiye'de "azınlık" ya da "ulusal azınlık" bulunmamaktadır" (Sosyalist Parti Kararı, ibid, s.85).

"Anayasa'ya karşı hile" olarak yorumlamaktadır¹³.

6. Anayasa Mahkemesi'ne göre, Atatürk milliyetçiliği, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesinin¹⁴ vazgeçilmez unsurudur. Mahkeme, "Ulus ve yerine göre "Halk sözcükleriyle de anlatılan "Millet" kavramını, "insanlığın gelişme süreci sonucunda vardığı en ilerlemiş birlikteliği oluşturan toplumsal yapı" olarak tanımlamakta; "millet düşüncesi" üzerine kurulu olan çağın en etkin kültür ve politik anlayışı "milliyetçiliğin "Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk Devrimi'nin temel ve önde gelen ilkelerinden biri" olduğunu söylemektedir. Atatürk'ün yorumlayışıyla milliyetçilik ya da Atatürk milliyetçiliği, "ayırıcı ve ırkçı bir kavram değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkının, kökeni ne olursa olsun, devlet yönünden tartışmasız eşitliği, içtenlikli birliği ve birlikte yaşama istencini içeren çağdaş bir olgudur"¹⁵.

13...Bu yolla ülke ve ulus bütünlüğü için tehlikeli boyuta ulaşan, bozucu ve yıkıcı siyasi faaliyetlere, belirli kişilerce değişik adlarla kurulan siyasi partilerde süreklilik kazandırılır. Bu davranış biçimi ise bir tür Anayasa'ya karşı hile durumu oluşturur" (Sosyalist Parti Kararı, ibid., s.85). Anayasa Mahkemesi kararının bu bölümünde, kapatılan siyasi partilerin kurucuları, yöneticileri ve üyeleriyle ilgili Anayasa (m.69,84) ve SPK (m.95) hükümlerini incelerken, SPK 95.maddenin Anayasa'nın 69.maddesini "ters doğrultuda genişlet"tiğini belirtmektedir (ibid.,s.83-85).

14 "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesi Anayasa'nın birçok maddesinde özellikle vurgulanmış. Türk Milleti'nin bağımsızlığı ve bütünlüğüyle, ülkenin bölünmezliğini korumak devletin temel amaç ve görevleri arasında gösterilmiştir. (Madde 5). Ülke ve ulus bütünlüğünü korumak için temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanabileceği de kabul edilmiş (Madde 13 ve 14), aynı amaçla basın ve dernek kurma özgürlüklerine özel sınırlamalar getirilmiş (Madde 28,30,33), gençlerin bu anlayışı doğrultusunda yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı önlemler alınması devlete özel görev olarak verilmiş (Madde 58); bilimsel araştırma ve yayında bulunma yetkisinin Devletin varlığı ve bağımsızlığıyla ulusun ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliğine karşı kullanılamayacağı belirtilmiştir (Madde 130), kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına bu nedenle yönetimin müdahalesi uygun bulunmuş (Madde 135), birlik ve bütünlük konusunda işlenecek suçlar için özel mahkemelerin kurulması öngörülmüş (Madde 81 ve 103), siyasi partilerin uyacakları esasların başlıcaları arasında yine "bölünmez bütünlük" ilkesi yer almıştır (Madde 68 ve 69)" (DEP Kararı, ibid.,s.100).

15 ibid.

Anayasa Mahkemesi'nin DEP davası ile ilgili verdiği karar, aynı konuda daha önce verilmiş olan kararların yinelenmesi niteliğindedir. Bu nedenle,

Bu çerçevede Türk Ulusu; Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla sınırları çizilmiş vatan üzerinde çeşitli etnik kökenlerden gelen insanların "gönül birliği" ile oluşturdukları, ortak bir kültür ve kimliğe sahip bir bütün olarak değerlendirilmiş; "bölünmez bütünlük ilkesinden uzaklaşıp ulusu etnik kökene dayalı "Türk ve Kürt" ayrımlarıyla nitelenmek ve ırka dayalı savlarla bölücülüğe gitmek ve nüfuslandırmak"ın olanaksız olduğu belirtilmiştir.

7. Anayasa Mahkemesi ulus bütünlüğünü "vatandaşlık" kavramı ile de ilişkilendirir¹⁶. Mahkeme'ye göre; "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür" (AY m.66) ilkesi, "evrensel bağlamda vatani ve ulusuyla bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nde bireysel insan hakları yönünden eşitliği sağlamak için getirilmiş, ulusu kuran herhangi bir etnik gruba ayrıcalık tanınmasını önleyen birleştirici ve bütünleştirici bir temel oluşturmuştur"¹⁷. "Türklük" ün ırka dayalı bir anlam taşımadığı; devleti kuran ulusun adına uygun biçimde her kökenden gelen vatandaşların vatandaşlığı ve ulusal kimliği anlamına geldiği ileri sürülmektedir. Vatandaşlık ve ulusal kimlik etnik kökenleri değiştirme, kaldırma ya da yadsıma anlamına gelmez ancak, "Etnik kökenlerin gözetilmesi de yurttaşlık niteliğini ve ulusal kimliği zedelememeli ve etnik kökene dayalı ayrı bir

bu çalışmada diğer kararlar da dikkate alınmış olmakla birlikte, yollamalar DEP kararına yapılmıştır.

"Bu kapatma kararının gerekçeleri de diğer kapatma kararlarındaki gerekçelerin aynısıdır" (Bk.DEP'in kapatılması kararının özeti, Anayasa Mahkemesi Bülteni, Temmuz-Ekim 1994, Yıl:1, Sayı:3-4, s.35).

16 Türkiye'de azınlıklar konusu ile ilgili tartışmaların gündeminde, "vatandaşlık" a farklı bir tanım getiren "anayasal vatandaşlık" kavramı da yer almıştır. Anayasa Mahkemesi başkanı Y.G.Özden, Anayasa Mahkemesi'nin 32.Kuruluş Yıldönümü (25 Nisan 1994) Törenini Açış Konuşması'nda bu konudaki düşüncelerini açıklamıştır: "Temelde anayasal bir kavram ve kurum olan, başka türlü düşünülmesi olanaksız vatandaşlığı, aykırı örnekler vererek, devleti, ülkeyi ve ulusu dışlayarak, özgün adını anmayarak "anayasal vatandaşlık" biçimde önermek, yanlışlıktan ötede yanlıdır. Bireylerin oluşturdukları ulus, devletin kurucu ögesidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin adını bölmeye ve paylaşmaya, böylece etnik özellikleri siyasal ayrımlarla somutlaştırmaya yönelik çabalara olur verilemez. Her devletin bir adı olur, yurttaşlar da etnik kökenleri ne olursa olsun, yurttaşı oldukları devletin adıyla tanınır, onun vatandaşlığını taşırlar".

17 DEP kararı, ibid.,s.101.

ulus olma savlarına dayanak yapılmamalıdır"¹⁸

8. Anayasa Mahkemesi Türk Ulusu içinde değişik kökenli bireylerin olduğunu kabul etmekte ama, ırk ve dil farklılıklarına göre azınlık statüsü yaratmanın bütünlük ilkesi ile bağdaşmayacağını vurgulamaktadır. Bu çerçevede, "kapalı ve açık özel ortamlarda, ev ve işyerinde, basın ve sanat alanında yerel dillerin kullanılması"nın yasak olmadığı belirtilmekle birlikte¹⁹, etnik grupların kendi aralarında kullandıkları yerel dillerin resmi dil yerine "ortak iletişim ve çağdaş eğitim aracı olarak tanınması" Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'na²⁰ aykırı bulunmuştur. Devletin bölünmez bütünlüğü ile dili konusunda genel ilkeyi koyan Anayasa'nın 3.maddesinin²¹, Anayasa'nın değiştirilmeyecek hükümleri arasında sayılarak (AY m.4) özellikle koruma altına alındığı açıklanmaktadır.

9. Anayasa Mahkemesi Türkiye'de azınlıklar konusunun Lozan Barış Antlaşması ile düzenlendiğini, bu Antlaşma'nın görüşme ve kararlarında azınlıklar sayılırken "Kürt" ayrımına yer verilmediğini belirtir. "Bu düzenlemenin iki belirgin özelliği vardır: İlk olarak, ancak müslüman olmayanlar azınlık olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak da böyle bir düzenleme ile müslüman olmayanlara da müslümanların yararlandıkları medeni ve siyasi haklardan yararlanma olanağı sağlanmış, yasalar önünde din ayrımı yapılmaksızın herkesin eşit olduğu hususu belirlenmiştir"²². Mahkeme'ye göre, azınlığın sosyolojik ve hukuksal tanımlarına uygun bir nitelik Kürt kökenli

¹⁸ ibid.,s.101-102.

¹⁹ Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 26.maddesinin 3.fıkrasında yer alan "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz" hükmüne yollama yaptıktan sonra, Türkiye'de özellikle yasaklanan bir dilin kalmadığını ve özel yaşamda birçok dilin kullanıldığını söylemektedir.

2932 sayılı "Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun", 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu m.23(e) ile yürürlükten kaldırılmıştır (RG.12 Nisan 1991, 20843 mükerrer). Ancak 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un Yayın İlkeleri'ni düzenleyen 4.maddesinde; "Radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe yapılması, ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasında katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde haber iletilmesi amacıyla bu dillerin kullanılabilmesi" (m.4(t)) kuralı getirilmiştir (RG. 20 Nisan 1994, 21911).

²⁰ Bk. AY m.14, 42, 69. SPK'nun ilgili kuralları için bk. Ek 1.

²¹ AY. m.3/1: "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir".

²² DEP Kararı, ibid.,s.106.

yurttaşlarda bulunmadığı gibi²³, onları öbür yurttaşlardan ayıran herhangi bir yasal kural da yoktur. "Sınırsız hakları, sınırlı haklara, ulusun kendisi olmayı azınlık olmaya dönüştürmenin anlamsızlığı açıktır"²⁴.

10. "Devlet "TEK" dir, ülke "TÜM" dür, ulus "BİR" dir" cümlesi, Türk Anayasa Mahkemesi'nin siyasi parti yasaklaması rejiminde Türkiye Cumhuriyeti tarihine yollama yaparak kullandığı kilit formüldür. Anayasa Mahkemesi "ulusal birlik" in, "devleti kuran, ulusu oluşturan toplulukların ya da bireylerin, etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birliktelikleriyle" gerçekleştiğini söyler. Ulus birliğini bölmek; belli toprak parçasını bir ırktan gelenlere maletmek, "etnik arındırma" olarak değerlendirilmektedir.

11. Bütünlük ilkesinin devlet yapısına ilişkin anlamı ise egemenlik kavramı ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tekil devlet sisteminde birden çok egemenliğin var olmadığını açıklayan Mahkeme'ye göre; "Devlet yapısında "bölünmez bütünlük" ilkesi; egemenliğin, ulus ve ülke bütünlüğünden oluşan tek bir devlet yapısıyla bütünleşmesini gerektirir"²⁵. Anayasa'nın federe devletler tarafından kullanılan egemenliklerin söz konusu olduğu federatif sisteme olduğu kadar, bölgeler için özerklik ve özyönetim biçimlerine de kapalı olduğu ileri sürülmektedir. Bu çerçevede, egemenliği bölen düzenlemeler; azınlık yaratılmasını, bölgesellik ve ırkçılık yapılmasını yasaklayan ve eşitlik ilkesinin korunmasını içeren bölünmez bütünlük ve tekil devlet ilkesine aykırı bulunmuştur. Türk Anayasa Mahkemesi, Fransız Anayasa Konseyi'nin Korsika'ya özel statü tanıyan Yasa'nın iptali ile ilgili kararına da gönderme yapmakta; bu kararda, Fransız

²³ Anayasa Mahkemesi bu görüşünü Sosyalist Parti'nin kapatılması kararında şu şekilde açıklamıştır: "Bir ülkede dinsel ya da etnik yönden farklı topluluklar yaşayabilir. Nüfus ağırlıkları da farklı olabilir. Bu farklılıklar herhangi bir hak ya da azınlık sayılma savına dayanak yapılamaz. Türkiye'de sosyolojik yapısı bakımından özgün nitelikli bir toplum yoktur. Birliklilikler çok, ayrılıklar azdır. Kürt kökenlilerin toprağı sayılacak, yalnız onların yerleştiği, belli, doğal ya da yönetsel sınırları olan bölge ve kent yoktur. Birlikte girilip yerleşilmiş, birlikte savaşılıp kurtarılan, birlikte yaşanan, her yöresinde devletin egemenliği tartışmasız bir ülke vardır. Kentsel dokulaşmalarda etnik farklılık gözetilmemiştir. Ülkenin her yerinde her kökenden değişik oranda yurttaş yaşamaktadır. Bilimsel yönden azınlık sayılmaya yeterli özellik ve öge yoktur" (Bk. Sosyalist Parti Kararı, ibid., s.84-84).

²⁴ DEP Kararı, ibid.,s.103.

²⁵ ibid.,s.105.

halkının kanunen bölünmesinin mümkün olmadığını vurgulandığını belirtmektedir.

12. "Devlet, ülke ve ulus bütünlüğü" milletlerarası hukuk belgeleri açısından da değerlendirilmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde de hak hürriyetlerin kullanımının sınırsız olmadığını vurgulayan Anayasa Mahkemesi, Evrensel Bildirge'nin 29/2,3.maddesi ile Sözleşme'nin 11/2. maddesinde düzenlenen sınırlama ölçütlerini aktarmış; özellikle de hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması yasasına ilişkin Evrensel Bildirge'nin 30. ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 17.maddesi üzerinde durmuştur. Mahkeme; hiçbir ayrılık bulunmayan ulusun içinde azınlık oluşturarak kimi etnik grupları çoğunluktan azınlığa indirmenin "toplumsal barışı" yıkacağını, bu yolla azınlıkların körüklenerek "terör" ün şiddetinin arttırılacağını düşünmektedir. Bu nedenle, siyasi partilerin "demokratik hak ve özgürlüklerden yararlanarak" toplumsal barışı yıkıcı "düzenleme ve eylemleri"i, hak ve hürriyetin kötüye kullanılması olarak kabul edilmiştir²⁶.

13. Milletlerarası hukuk belgeleri açısından üzerinde durulan diğer bir konu "kendi kaderini tayin etme" hakkıdır. Anayasa Mahkemesi'ne göre; "Uluslararası hukuk düzenindeki bu olguyu Türk Ulusu, her tür ayrılığı dışlayıp eşitliği sağlayarak Lozan Barış Antlaşması'yla gündeminden çıkarmıştır, günümüzde de koşulları yoktur"²⁷. "Ülke ve ulus bütünlüğünü koruma hakkı'nın Lozan Antlaşması'nda olduğu gibi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı belgelerinde de yer

²⁶ Anayasa Mahkemesi HEP, ÖZDEP ve STP'nin kapatılması kararlarında; "araçları farklı olmakla birlikte" bu partilerin "amacının teröristlerin amacı ile benzerlik gösterdiği"nin dikkat çekici olduğunu vurgulamakta; "Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan ayrı dili ve kültürü olan ve özellikle de "kendi kaderini tayin hakkına sahip, ezilen (kurtuluş mücadelesi veren/STP Kararı) bir Kürt Halkı (Ulusu/STP Kararı) nin varlığı"nın ileri sürüldüğünü belirtmektedir. SP'nin kapatılması kararında da benzer yaklaşım kullanılmış; "Sosyalist Parti'nin dava konusu faaliyetleriyle, teröristlerin gerçek istek ve savları başka bir biçimde belirtilmektedir" cümlesi yer almıştır.

DEP Kararı ise çok daha açıktır: "...araçları farklı olmakla birlikte DEP amacının teröristlerin amacı ile benzerlik gösterdiği PKK'yı destekler yönde olduğu dikkat çekicidir. Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan ayrı dili ve kültürü olan ve özellikle de vatanını kurtarma ve devlet kurma yolunda Kurtuluş Savaşı veren bir "Kürt Ulusu"nun varlığı ileri sürülmektedir" (DEP Kararı, ibid.,s.110).

²⁷ ibid.

aldığını söyleyen Mahkeme, Helsinki Nihai Senedi ile Paris Şartı'na yollama yaparak: "bu düzenlemelerde kendi kaderini tayin hakkının, demokratik ülkelerde devlet, ülke ve ulus bütünlüğünü bozucu biçimde kullanılmasına olanak verilme"diğini belirtmektedir. Devletin ülkesi ve ulusuyla birlikte bütünlüğünü korumasının en doğal hakkı ve ödevi olduğunu; devleti yıkmaya yönelik faaliyetlerin demokratik haklar kapsamında, bir hürriyet olarak değerlendirilemeyeceğini ileri süren Anayasa Mahkemesi, bu görüşünü Dünya İnsan Hakları Konferansı (1993) Viyana Bildirgesi ile desteklemiştir. Bu Bildirge'de "Kendi kaderini tayin hakkının; "Eşit Haklar" ilkesine uygun olarak ırk, din ve renk ayrımı gözetilmeksizin ülkesine ait bütün insanları temsil eden bir hükümete sahip egemen ve bağımsız bir devletin, ülke bütünlüğünü ve siyasi birliğini kısmi veya bütüncül biçimde parçalayacak herhangi bir eylemin desteklenmesi ve bu eyleme yetki verilmesi anlamında yorumlanmayacağı"nın yer aldığı belirlenmektedir²⁸.

14. Anayasa Mahkemesi'nin Cumhuriyetçi gelenekle bağlantılı olarak bölünmezlik ilkesinin korunmasına ilişkin hukuki duyarlılığın, etnik farklılıklarının "belirtilmesi"ne açık ve kapalı iki yönü vardır. Mahkeme'ye göre; "bu yöndeki yasal düzenlemelerin amacı ülkedeki farklılıkların ve bunların dil ve kültürlerinin yasaklanması değildir"; "yasaklanan, kültürel farklılıkların ve zenginliğin belirtilmesi olmayıp, bunların Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak, ulus bütünlüğünün bozulması ve buna bağlı olarak ayrımlara dayanan yeni bir devlet düzeninin kurulması amacıyla kullanılmasıdır"²⁹. Bu çerçevede açıklık; vurgusu "ortak ulusal kültür ve kimlik" üzerine olan sınırlı bir alandır³⁰, ve "başlangıçta kabul edilebilir istekler gibi görünen ayrımcılığa yönelik kültürel kimliğin tanınması istemleri (nin) zamanla bütünden kopma eğilimine" gireceğine dikkat çekilmiştir³¹. Bu yaklaşımın

²⁸ ibid.,s.113.

²⁹ ibid.,s.113.

³⁰ Anayasa Mahkemesi etnik farklılıkların ifadelendirilmesini kişisel hak ve hürriyetler çerçevesinde düşünmekte, ancak bunların kolektif haklar biçiminde "ulusal hakka" dönüşmesini, "devlet, ülke, ulus bütünlüğü" adına red etmektedir: "Demokratik toplumlarda temel hak ve özgürlükler için esas ölçüt bireydir. Bunun etnik gruplar için ulusal hakka dönüştürülmesi, bu şekilde Devlet, ülke ve ulusu parçalama hak ve özgürlüğünden söz edilmesinin bir dayanağı olamaz" (ibid.,s.112).

³¹ ibid., s.106. Sosyalist Partinin kapatılması kararında da, "Kürtlerin kültürel ve ulusal hakları" sözleri azınlık yaratmaya ve buna bağlı olarak somut ayrımları gündeme getirmeye yöneliktir" ifadesi kullanılmıştır (Bk. SP Kararı, ibid.,s.92).

siyasi partiler açısından sonucu, "ülke ve ulus bütünlüğünü zedeleyebilecek olan her türlü yazı, söz ve davranışın partiler için yasak olmasıdır"³².

III. Avrupa kamu düzeni standartları: AGİK ve Avrupa Konseyi belgelerinde azınlıklar yeni anlayışı

15. Bugün azınlıkların korunmasında Avrupa kamu düzeni standartlarını belirleyen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı ile Avrupa Konseyi yeni belgelerinde egemen anlayış, azınlıklara eşitlik ve ayrımcılık yasağı ilkelerinin sağladığı korumanın ötesinde (şpesifik;özgül) "azınlık hakları"nın tanınmasıdır³³. Ancak azınlıklar konusunu Avrupa'da barış ve istikrarın korunması çerçevesinde ele alan bu belgelerde de, azınlık haklarının kullanımı, devletlerin ülke bütünlüğü ve milli egemenliğine saygı ilkesiyle kayıtlanmaktadır.

16. İlk ifadesini AGİK Kopenhag Belgesi'nde³⁴ bulan bu anlayış, 1993 Avrupa Konseyi Zirvesi Viyana Bildirgesi'nde de kabul görmüştür. Bildirge'nin "Ulusal Azınlıklar" başlıklı 2.Ek'inde; ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarının, hukuk düzeni çerçevesinde,

devletlerin ülke bütünlüğü ve milli egemenliğine saygılı olarak korunmasının sağlanması kararlaştırılır. Bu çerçevede özellikle, devletlerin; ulusal azınlıklara mensup kişilerin din, gelenek ve göreneklerini koruma; kültürlerini geliştirmeleri için gerekli şartları yaratma yükümlülüğünün altı çizilmekte; azınlıkların kendi dillerini özel yaşamlarında ve kamusal alanlarda konuşabilmelerinin, ve bazı şartlar altında kamu makamlarıyla ilişkilerinde de kullanabilmelerinin gerekliliği belirtilmektedir³⁵. Azınlıkların korunması ile ilgili siyasi taahhütlerin yasal yükümlülüklerle dönüştürülmesi amacıyla, bir çerçeve sözleşme hazırlanması için de Bakanlar Komitesi'ne talimat verilmiştir.³⁶

17. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nce 4 Kasım 1993'de oluşturulan ad hoc Komite (CAHMIN) tarafından hazırlanan "Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme", genel olarak ulusal azınlıkların korunmasını konu alan hukuki bağlayıcılığa sahip çok taraflı ilk belgedir³⁷.

18. Çerçeve Sözleşme'nin Başlangıç'ında; çoğulcu ve gerçek anlamda demokratik bir toplumda, ulusal azınlığa mensup kişilerin etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliğine saygı gösterilmesinin ötesinde, bu kişilerin kimliklerini ifade etme, koruma ve geliştirmelerini sağlayacak uygun şartların yaratılması gerektiği vurgulanmış; ancak, Konsey üyesi devletlerin ortaklaşa kabul ettikleri bir tanıma ulaşılamaması nedeniyle "ulusal azınlık" kavramı tanıtımına yer verilmemiştir.

19. Hakların öznesi olarak "ulusal azınlığa mensup kişi"yi kabul eden ve kolektif (grupal; ortak kullanımlı) hakları koruma alanı dışında bırakan Sözleşme, yeterince açık ve kendiliğinden uygulanabilir (self-executing) hükümler yerine, Tarafların ulusal yasaları ve uygun hükümet politikaları yoluyla uygulamayı taahhüt ettikleri ilkeleri düzenleyen programatik hükümler getirmektedir.

20. Ağırlıklı olarak azınlıkların dillerini kullanma ve, eğitim ve öğretime

³² DEP Kararı, ibid.,s.107.

³³ İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin (1950) 14.maddesi; Sözleşme'de tanınan hak hürriyetlerden yararlanmanın, ulusal bir azınlığa mensup olma nedeniyle (de) herhangi bir ayırım gözetilmeksizin sağlanmasını hükme bağlamış ancak, "azınlık hakları"na yer vermemiştir. "Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme" (1994), Avrupa Konseyi bünyesinde 1990'dan itibaren yoğunlaşan çalışmaların sonucudur. (Ayrıca bk. 5 Kasım 1992'de imzaya açılan "Bölgesel ve Azınlık Dillerine İlişkin Avrupa Şartı", 14 HRLJ (1993) 148-152). Kişisel ve Siyasal Haklar (BM) Sözleşmesi'nin (1966) 27.maddesi de; etnik, dinsel ve dilsel azınlıkların kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dillerini açıklama ve uygulama ya da kendi dillerini kullanma haklarını koruma altına almaktadır. "Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge" ise 18 Aralık 1992'de BM Genel Kurulu 47/135 sayılı kararı ile kabul edilmiştir (Bk.14 HRLJ (1993) 54-56).

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin İngilizce metinleri için bk. *Human Rights in International Law Basic Texts*, Council of Europe Press, 1992; Türkçe metinler için bk. Muzaffer Sencer, *İnsan Hakları Ana Kuruluşlar ve Belgeler*, TODAİE Yayınları, Ankara, 1986.

³⁴ AGİK (İnsani Boyut) Kopenhag Belgesi (1990) IV.Bölüm 30 ile 40.paragraflar arasında azınlık hakları düzenlenmiştir. "Ülke bütünlüğü"nin korunması kaydı paragraf 37'de yer alır (Bk.29 International Law Materials (1990), s.1305, 1318-1320).

³⁵ İngilizce metin için bk.Vienna Declaration, Council of Europe Summit, Wien, 1993. Türkçe metin için bk. *Anayasa Mahkemesi Bülteni*, Nisan 1994, Yıl: 1, Sayı:2,s.26-31.

³⁶ Viyana Bildirgesi'nde; Bakanlar Komitesi'nin, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin kültürel alanda kişisel hakları, özellikle de ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarını güvence altına alan hükümlerle tamamlanması için bir protokol hazırlanması da istenmiştir.

³⁷ "Framework Convention For the Protection of National Minorities" (Strasbourg, November 1994), H(94) 10, Council of Europe

ilişkin haklarının düzenlendiği Çerçeve Sözleşme'de, azınlık dilinde ifade hürriyetinin tanınmasını konu alan 9.madde belirleyici bir önerme sahiptir. Bu madde düzenlemesine göre; ulusal azınlığa mensup her kişinin, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırlarıyla kayıtsız, azınlık dilinde görüş edinme, haber ve fikir alma ve verme hürriyetini içeren ifade hürriyetine hakkı koruma altına alınmış; yasal düzenlemeler çerçevesinde, ulusal azınlığa mensup kişilerin kitle iletişim araçlarına ulaşmalarında ayrımcılığa tabi tutulamayacakları hükme bağlanmıştır.

9. maddenin 3. fıkrası ise, yazılı kitle iletişim araçlarının kurulması ve kullanılmasının engellenmeyeceğini düzenlemekte; Tarafların, radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin yasal çerçeve içinde, mümkün olduğu ölçüde, ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendi iletişim araçlarını kurma ve kullanabilmelerine imkan sağlayacağı kuralını getirmektedir³⁸.

21. Çerçeve Sözleşme'nin 19.maddesinde, Sözleşme ile tanınan hakların kayıtlanmasında esas olarak İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin sınırlama ölçütleri kabul edilmektedir. Ancak bununla birlikte 21.madde; Sözleşme hükümlerinin hiçbirinin milletlerarası hukukun temel ilkelerine, özellikle de devletlerin egemen eşitliği, ülkesel bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına aykırı bir faaliyetde bulunma ya da eylem yapma hakkını tanıyacak şekilde yorumlanamayacağını düzenlemiştir.

22. "Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme" nin özelliklerinden biri de, Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlerin imzasına açık olmasıdır (m.27,29). 12 Konsey üyesi devletin onayı ile yürürlüğe girecek olan Sözleşme'ye katılan devletler, Sözleşme'nin kendileri açısından yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, Sözleşme ilkelerini uygulamaya geçirmek için getirdikleri yasal ve benzeri düzenlemelerle ilgili bilgileri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne iletmekle yükümlüdürler (m.25).

23. AGİK 6 Aralık 1994 tarihli "Yeni Bir Dönem İçin Gerçek Bir İşbirliğine Doğru" başlıklı Budapeşte Belgesi'nin ulusal azınlıklarla ilgili 22. paragrafında; katılımcı devletler Çerçeve Sözleşme'ye yollama yaparak, ulusal azınlıkların korunması ile ilgili

38Çerçeve Sözleşme'yi Açıklayıcı Rapor'da; radyo ve televizyon yayınları için "esnek" bir ifadenin kullanılmasının frekans tahsisi gibi teknik nedenlerle ilgili olduğu belirtilmektedir. Ancak, her şartta ayrımcılık yasağı ilkesi korunmaktadır. (Bk.Ek 2).

milletlerarası çalışmaları desteklediklerini ifade etmişlerdir. Paragraf 22'nin son cümlesinde ise, Avrupa Konseyi üyesi olmayan AGİK Taraflarının Çerçeve Sözleşme'yi imzalaması çağrısında bulunulmuştur.

IV. İnsan Hakları Avrupa Komisyonu'nun Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Sosyalist Parti ile ilgili Ön Kararı

24. Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararından sonra Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Sosyalist Parti İnsan Hakları Avrupa Komisyonu'na başvurmuşlardır. İnsan Hakları Avrupa Komisyonu 6 Aralık 1994'de kapalı oturumunda başvuruların kabul edilebilirliğini incelemiş ve görüşmelerin sonucunda her iki başvuruyu da kabul edilebilir bulmuştur³⁹. Bu karardan sonra Komisyon raporunu hazırlayacak, davaların Komisyon'da çözülememesi halinde, nihai karar Bakanlar Komitesi ya da İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi tarafından verilecektir.

25. Adı geçen başvurularda, Türk Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu parti yasaklaması kararları ile, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6, 9, 10, 11, 14 ve Birinci Ek Protokol'un 1 ve 3. maddelerinin ihlal edildiği ileri sürülmüştür⁴⁰.

26. Başvuruların Komisyon tarafından kabulü azınlıklar konusunun, Türk Anayasa sistemi dışında, İnsan Hakları Avrupa "Anayasası" çerçevesinde çözümünü gündeme getirmektedir. Bu iki davanın kritik önemi, azınlıklarla ilgili siyasi ifade ve örgütlenme hürriyetinin devletin "bütünlüğü" anlayışı karşısında ne ölçüde sınırlandırılabilceği problemi üzerinde yoğunlaşır.

27. Türk Anayasa Mahkemesi'nin siyasi parti kapatma davalarında geliştirdiği "toplumsal barış için bölünmezlik ilkesinin korunması" anlayışı, Avrupa mekanında şekillenmekte olan azınlıkların korunması ile ilgili yeni yaklaşım karşısında, İnsan Hakları Avrupa Komisyonu önünde sorgulanma aşamasına gelmiştir. Türkiye'de azınlıklar problemi tartışması da bu "karşılaşma" sonucunda farklı bir boyut kazanacaktır.

39 TBKP (19392/92) Nihat Sargın ve Nabi Yağcı Türkiye'ye Karşı;

Sosyalist Parti (21237/93) Doğu Perinçek ve İlhan Kırat Türkiye'ye Karşı.

Council of Europe, Directorate of Information, Press Release 563 (94), 8.12.94.

40 İHAS m. 6: adil yargılanma hakkı, m. 9:düşünce hürriyeti, m.10:ifade hürriyeti, m.11:örgütlenme hürriyeti, m.14:ayrımcılık yasağı; Birinci Ek Protokol m.1:mülkiyet hakkı, m.3:serbest seçim yapma hakkı ile ilgilidir.

EK 1

22 Nisan 1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu

Madde 78 -Siyasi Partiler:

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, milli marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanabileceği esasını; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyetde bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

b) Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar.

Madde 81-Siyasi Partiler:

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dinî kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar.

Gerekçe: "Ülkemizde Lozan Andlaşması ile kabul edilen azınlıklar dışında

bir azınlık yoktur. Herhangi bir ülkede resmî dilin dışında bazı dillerin bilinmesi veya yer-yer konuşulması azınlık yaratmaz. Hele siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda olduğu gibi her bir alanda bütün haklara sahip ve borçlarla eşit bir şekilde yükümlü olan tek bir milletin evlatları arasında azınlıktan söz etmek mümkün değildir.

Bir memlekette resmî dilin her vatandaş tarafından bilinmesi, hangi alanda olursa olsun eşitlik ilkesinin hakıyla uygulanabilmesi ve adli ya da idari işlerin çabukluk ve selamtle yürütülmesi bakımından yararlı hatta zorunludur. Bu itibarla resmî dili, genç, ihtiyar, kadın, erkek her vatandaşın bilmesini sağlamak Devletin görevidir."

EK 2:

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çevre Sözleşme

Madde 9

1. Taraflar, ulusal azınlığa mensup her kişinin ifade hürriyetine hakkının, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırlarıyla kayıtsız, azınlık dilinde görüş edinme ve haber ve fikir alma ve verme hürriyetini içerdiğini tanımayı taahhüt ederler. Taraflar, yasal düzenleri çerçevesinde, ulusal azınlığa mensup kişilerin kitle iletişim araçlarına ulaşmalarında ayrımcılığa tabi tutulmamalarını sağlarlar.

2. Paragraf 1, Tarafların, radyo ve televizyon yayıncılığını ya da sinema işletmeciliğini, ayrımcılık gözetmeden ve nesnel ölçütlere dayanan bir izin sistemine bağlı kılmalarına engel değildir.

3. Taraflar, ulusal azınlıklara mensup kişilerin yazılı kitle iletişim araçlarını kurmalarını ve kullanmalarını engelleyemezler. Radyo ve televizyon yayıncılığının yasal çerçevesi içinde, mümkün olduğu ölçüde, ve 1. paragraf hükümlerini dikkate alarak, ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendi kitle iletişim araçlarını kurma ve kullanabilme imkanlarını sağlarlar.

4. Kendi yasal düzenleri çerçevesinde, Taraflar, hoşgörünün geliştirilmesi ve kültürel çoğulculuğa imkan sağlanması için ve ulusal azınlıklara mensup kişilerin kitle iletişim araçlarına ulaşmasını kolaylaştırmak için uygun önlemleri alırlar.